

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETMENLERİNİN TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİ

Hüseyin İbrahim YEGİN (*)

Öz

Tükenmişlik; meslek itibariyle insanlarla yakın ilişki içerisinde olan bireylerde görülen, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı duygusu kaybı şeklinde üç boyutlu bir sendromdur. Araştırma, Şanlıurfa merkezi ve bağlı köylerde çalışan 230 din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeninin tükenmişlik düzeyleri ve bunu etkileyen psiko-sosyal faktörlerin neler olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, DKAB öğretmenlerinin sosyo-demografik özellikleri tükenmişlik düzeyinde farklılıklara neden olmaktadır. Genel olarak tükenmişlik düzeylerinin düşük düzeyde çıktığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda tükenmişliğe yol açan sebepleri ortaya koyan bu ve benzeri araştırmalardan elde edilen bulgular ışığında tükenmişlik sendromu ile ilgili gerekli önlemler alınabilir.

Anahtar Kelimeler: DKAB Öğretmeni, Tükenmişlik, Maslach Tükenmişlik Ölçeği.

Burnout Levels of Religious Culture and Ethics Education Teachers

Abstract

Burnout, which is seen in individuals who work in close relationship with people in their job, is a syndrome that has three dimensions, emotional exhaustion, depersonalization and lack of personal accomplishment. The research is to determine burnout levels of Religious Culture and Ethics Education Teachers (230) in Şanlıurfa and the factors that affect them. As a result, burnout can vary according to different socio-demographic characteristic of religious culture and ethics education teachers. Generally burnout levels have been found to be low. In this context, in light of the findings obtained from this and similar studies necessary measures can be taken with burnout syndrome.

Keywords: Religious Culture and Ethics Education Teachers, Burnout, Maslach Burnout Inventory.

*) Yrd.Doç.Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
(e-posta: huseyinyegin@hotmail.com)

Giriş

Günümüz dünyasında sosyal ve kültürel alandaki değişim ve dönüşümler doğrudan ya da dolaylı bir şekilde insanı etkilemektedir. Bu etkilerin meydana getirdiği olumsuzluklara daha fazla maruz kalan çocuk ve gençlere dini ve ahlâki değerlerin kazandırılması önemli bir görevdir. Bu bağlamda, bu önemli görevi ifa etmekte olan özellikle Din Kültürü Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerine büyük sorumluluklar düşmektedir.

Hiç şüphesiz Din Kültürü Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin bilgi, beceri ve davranışlarının, başta öğrenciler olmak üzere toplumun her katmanını üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bu yüzden din dersi öğretmenlerinin, öğrencilerin dinî ve ahlâkî yönden yetişmelerinde doğrudan etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte DKAB Öğretmenlerinin verimli ve faydalı olabilmeleri için mesleki açıdan yeterli olmalarının yanında ruhsal ve bedensel olarak da sağlıklı olmaları gerekmektedir. Psikolojik dengeyi bozan rahatsızlıklardan biri olan tükenmişlik sendromu, bütün meslek gruplarında olduğu gibi din dersi öğretmenlerinde de mesleki açıdan olumsuz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Yapılan araştırmaların büyük bir bölümü, tükenmişliğin hem bireysel hem de çevresel etkenlerden kaynaklanan bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Tabiatıyla bu etkenler, içinde yaşanılan toplum, yer, zaman ve bireysel özelliklere göre farklılıklar göstermektedir.

Tükenmişliğin özellikle insanlara hizmet sunan ve onlarla doğrudan iletişim gerektiren mesleklerde ortaya çıktığı ileri sürülmüştür. (Maslach ve Leiter, 1988, s. 298). Tükenmişliğin en kabul gören tanımı, tükenmişlik ölçeğini geliştiren Christina Maslach'a aittir. Maslach, tükenmişlik kavramını; duygusal tükenme (emotional exhaustion), duyarsızlaşma (depersonalization) ve düşük kişisel başarı hissine (personel accomplishment) ilişkin duygu durumu olarak üç ayrı boyutu içeren bir tanımlama yapmıştır (Maslach ve Zimbardo, 1982, s. 3).

Tükenmişlik sendromunun ana temasını, fiziksel, duygusal ve zihinsel bulgu ve belirtiler içermektedir. Fiziksel tükenmişlik belirtileri; kronik yorgunluk, halsizlik, enerji kaybı, yıpranma, hastalıklardan hemen etkilenme, baş ağrıları, bulantı, kas krampları, bel ağrısı, uyku bozuklukları gibi değişik sorun ve yakınmaları içerir. Duygusal tükenmişlik bulguları depresif duygu oluşumu, bıkkınlık, güvensiz hissetme, ümitsizlik, aile içi gerilim ve tartışmanın artması, çabuk öfkelenme, sabırsızlık, huzursuzluk gibi negatif duygulanımlarda artış, nezaket, saygı, sabır, anlayış ve arkadaşlık gibi pozitif duyguların oluşumunda azalma içermektedir. Zihinsel tükenmişlik bulguları doyumsuzluk, kendine, işine ve genel olarak hayata karşı negatif tutumlar içerebilir. Sonuçta işi savsaklama, önemsememe ve işi bırakma gibi davranışlar görülebilir (Kaçmaz, 2005, s. 30).

Tükenmişlik Kavramı

İlk kez Freudenberger tarafından kullanılan Tükenmişlik kavramı, “başarısız olma, yıpranma, aşırı yüklenme sonucu güç ve enerji kaybı veya karşılanamayan istekler so-

nucu bireyin iç kaynaklarında tükenme durumu” olarak tanımlanmıştır (Freudenberger, 1974, s. 159).

Daha sonra tükenmişlikle ilgili ölçek geliştiren Maslach tükenmişliği, işyerindeki stres artırıcı unsurlara karşı bir tepki olarak uzun sürede ortaya çıkan psikolojik bir rahatsızlık olarak tanımlamıştır (Maslach, 2003, s. 189).

Tükenmişlik kavramı, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme hissi olarak üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu anlamda Maslach ve Jackson (1986) tükenmişliği, kişinin; 1- Duygusal Tükenmişlik (Tükenmişliğin bireysel boyutunu belirtmekte ve duygusal tükenme (iş düşünüldüğünde yorgunluk hissetme ve fiziksel tükenme, uykuda azalma, üşüme, baş ağrıları, sancı yaşaması olarak kendini göstermektedir.) 2- Duyarsızlaşma (Tükenmişliğin kişiler arası boyutunu temsil etmekte ve kişinin hizmet ettiği veya bakımını yaptığı veya birlikte görev yaptığı kişilere karşı negatif, katı, alaycı, duygusuz bir tavır geliştirmesi veya onlardan uzaklaşması hali), 3- Kişisel Başarısızlık (Kişinin yeterlilik ve başarıya ulaşma duygusunda azalma) olarak üç boyutlu bir psikolojik sendrom durumu olarak tanımlamışlardır (Komala ve Ganesh. 2007, s. 124).

Tükenmişliğin Nedenleri

Yapılan araştırmalar, tükenmişlik sendromunun günümüzde hemen hemen tüm hizmet sektörlerinde ve meslek gruplarında yaşandığını, modern insanın iş yaşamında daha çok tükenişini ortaya koymaktadır (Tepeci ve Birdir, 2003, s. 959).

Tükenmişliğin nedenleri, bireysel ve örgütsel olarak iki grupta incelenebilir. Yaş, medeni durum, çocuk sayısı, cinsiyet, kişisel beklentiler ve arzular, kişilik özellikleri, performans gibi etkenler kişisel nedenler olarak sayılabilir. Yapılan işin niteliği, çalışılan meslek, çalışma alanının fiziksel özellikleri, çalışma süresi, eğitim durumu, alınan kararlarda etki derecesi, diğer çalışanların ve amirlerin desteği ile örgütün yönetim yapısı gibi faktörler ise örgütsel nedenler olarak ele alınabilir (Izgar, 2001, Avşaroğlu, Deniz ve Kahraman, 2005, s. 117).

İlkokul öğretmenleri üzerinde tükenmişliğin gelişimini etkileyen değişkenleri inceleyen bir çalışmada farklı nedenler tespit edilmiştir. Buna göre, mesleği tercih sebebi, mesleği devam ettirme nedeni, meslektaşlardan destek alma, idarecilerden takdir görme durumu, eğitim sisteminden memnun olup olmama durumu ve mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmadığı kanısı, duygusal tükenme boyutunu etkileyen faktörler olarak belirlenmiştir. Yine, cinsiyet, çalışma yılı, mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmadığı kanısı, eğitim sisteminden memnuniyet durumu ve çalışılan sosyo-ekonomik düzeyin ise duyarsızlaşma boyutunu etkileyen faktörler olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, çalışma yılı, mesleği sürdürme nedeni, okuldaki konumu, üstlerinden takdir görme durumu ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin ise tükenmişliğin kişisel başarı boyutunu etkileyen değişkenler olduğu belirlenmiştir (Girgin, 1995).

Öğretmenlerde tükenmişlik, iş doyumu ve kişilik üzerinde yapılan diğer bir çalışmada, tükenmişliğin, topluma hizmet veren mesleklerde çalışanların sıklıkla içine düştükleri fiziksel, duygusal ve zihinsel bir sendrom olduğu ifade edilmiştir. Bu tür rahatsızlıkları ya-

şayan bireyler, çalıştıkları ortamda yoğun duygusal beklentilere girdikleri zaman, hizmet verdikleri insanlara olan ilgi ve duyarlıklarını kaybetmekte, kendilerine ve hizmet verdikleri kişilere karşı olumsuz duygu ve davranışlar göstermektedirler. Bu olumsuz duygu ve davranışlar öğretmenlerin verimliliğini düşürmekte, işten elde ettikleri tatminkârlığı azaltmakta ve hizmet kalitesini yok etmektedir (Akçamete ve arkadaşları, 2001).

Bununla birlikte, tükenmişlik yaşayan öğretmenlerde genellikle öfke belirtileri, kaygı, huzursuzluk, depresyon, yorgunluk, sıkıntı, sinizm (güvensizlik hissi), psikosomatik rahatsızlıklar ve sinir bozukluğu meydana geldiği belirtilmiştir (Friedman, 1991).

Bu bağlamda, Din dersi öğretmenlerinde de meydana gelen bu rahatsızlığın birtakım faktörlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu araştırma ile DKAB öğretmenlerinin tükenmişliklerine sebep olan faktörler belirlenerek tükenmişlik düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Amaç ve Önem

Meslekleri gereği insanlarla doğrudan iletişim içerisinde olan kişilerde sıkça karşılaşılan bir problem olan tükenmişliğin (MO, Kim-Wan,1991: 3) din dersi öğretmenlerinde hangi düzeyde olduğunun araştırılması önemlidir. Din eğitimi ve öğretimi hizmeti veren bu kesimin mesleki tükenmişlik içerisinde olması sadece kendilerini veya kurumlarını ilgilendiren bir problem olmayıp tüm topluma yansımaları olan bir durum olarak gözükmektedir. Bağlı bulunduğu kuruma karşı veya hizmet verdiği öğrencilerine karşı duyar-sızlaşan bir din dersi öğretmenin bu durumu ciddi problemlere sebep olacağı açıktır. Din dersi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri üzerine yapılan bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte Milli Eğitimde hizmet veren bu kadronun, hem kişisel hem de kurumsal bir takım etkenlerden kaynaklanan mesleki tükenmişlik düzeylerinin mesleki başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumun bilimsel bir araştırma ile ortaya konması hem DKAB öğretmenleri hem de öğrenciler açısından önem arz etmektedir.

Problem

Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri nedir?
- 2) Araştırmaya katılan DKAB öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri, onların cinsiyetlerine, yaşlarına, medeni durumlarına, mesleki kıdemlerine, görev yaptıkları okul türüne, mezun oldukları fakülte, öğretmenliği tercih sebepleri ve tekrar bu mesleği tercih edip etmeme durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Örneklem ve Sınırlılık

18-19 Şubat 2013'de Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Şanlıurfa İmam Hatip Mezunları Derneği tarafından düzenlenen "Kur'an-ı Kerim Öğretimi ve Değerler Eğitimi

Çalıştayına” katılan Şanlıurfa il merkezi ve merkeze bağlı köylerde görev yapan Din kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerine uygulanmıştır. Geri dönen ve eksiksiz olarak doldurulan 230 DKAB öğretmeninin anket formları araştırmaya dâhil edilmiştir. (Bkz. Tablo 1)

Araştırmanın Şanlıurfa il merkezi ve merkeze bağlı köylerde görev yapan 230 DKAB öğretmeni ile sınırlandırılmış olması ve mesleki tükenmişlik düzeylerine etki edebilecek diğer risk faktörlerinin araştırma kapsamında ele alınmamış olması bu çalışmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Zamanla inanç, düşünce, tutum ve davranışların değişebileceği dikkate alınarak, araştırma yapıldığı zamanla sınırlıdır.

Araçlar

Araştırmada katılımcıların sosyo-demografik bilgilerinin ve meslekleriyle ilgili genel görüşlerinin öğrenilmesi için daha önceki çalışmalardan yararlanılarak hazırlanan kişisel bilgi formu ve tükenmişlik düzeylerini ölçmek için en yaygın ölçme aracı olan Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçme aracı Şanlıurfa ilinde araştırmacı tarafından bizzat uygulanmıştır.

Kişisel bilgi formu

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin demografik bilgilerini toplamak için oluşturulmuştur. Bu formda öğretmenlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışma yılı, görev yaptıkları okul türü, mezun oldukları fakülte, öğretmenliği tercih etme sebebi ve aynı mesleği tekrar seçip seçmeme gibi kişisel bilgileri yer almaktadır.

Maslach Tükenmişlik Envanteri

Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ), Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilmiş olup, toplam üç boyuttan ve 22 maddeden oluşmaktadır. Envanterdeki maddeler tükenmişlik sendromunun varsayılan boyutlarını ölçmek için oluşturulmuştur. Buna göre, kişinin mesleği ya da işi tarafından tüketilmiş ve aşırı yüklenilmiş olma duygularını tanımlayan *duygusal tükenme* alt ölçeği 9 madde ile (1., 2., 3., 6., 8., 13., 14., 16. ve 20. maddeler); kişinin hizmet verdiklerine karşı, bireylerin kendilerine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın duygudan yoksun biçimde davranmalarını tanımlayan *duyarsızlaşma* alt ölçeği 5 madde ile (5., 10., 11., 15. ve 22. maddeler) ve insanlarla çalışan bir kimsede yeterlilik ve başarıyla üstesinden gelme duygularını tanımlayan *kişisel başarı* ise 8 madde ile (4., 7., 9., 12., 17., 18., 19. ve 21. maddeler) ölçülmüştür (Çam, 1992, s.158; Çapri, 2006, s. 67).

Çam (1992) tarafından yapılan araştırmada Cronbach Alpha katsayıları duygusal tükenme boyutu için, 0.89, duyarsızlaşma boyutu için, 0.71 ve kişisel başarı boyutu için, 0.72 olarak bulunmuştur. Geçerlilik çalışmasında ise deneklerin kendi değerlendirmeleri ile arkadaşlarının değerlendirmeleri arasındaki farkın incelenmesine dayanan “birlikte geçerlilik” tekniği kullanılmış ve anlamlı bir fark bulunmamıştır (Çam, 1992, s. 158).

İlköğretim müfettişleri üzerinde yapılan bir çalışmada MTÖ'nin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları sırasıyla duygusal tükenme boyutu için 0.89, duyarsızlaşma boyutu için 0.77 ve kişisel başarı boyutu için 0.74 olarak bulunmuştur (Balay ve Engin, 2007, s. 217).

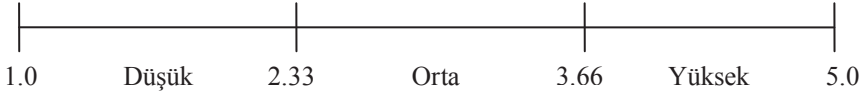
Doktor ve hemşireler üzerinde uygulanan ölçeğin güvenilirlik hesaplamaları sonucunda elde edilen Cronbach Alpha katsayıları duygusal tükenme boyutunda 0.83, duyarsızlaşma boyutunda 0.65, kişisel başarı boyutunda ise 0.72 olarak bulunmuş; daha sonra test –tekrar test yöntemiyle 2-4 hafta sonra elde edilen katsayılar, duygusal tükenme boyutu için 0.83, duyarsızlaşma boyutu için 0.72, ve kişisel başarı boyutu için 0.67 olarak hesaplanmıştır (Ergin, 1992, s. 145).

Girgin de (1995), MTÖ'nin öğretmenlere uygulanması için yaptığı çalışmada ölçeğin güvenilirliğini test – tekrar test yöntemiyle sınımış, elde edilen Cronbach Alpha katsayıları duygusal tükenme boyutu için 0.86, duyarsızlaşma boyutu için 0.68, ve kişisel başarı boyutu için 0.83 olarak hesaplanmıştır.

Çalışmamızda kullanılan ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alfa (α) katsayısının hesaplanması suretiyle belirlenmiştir. Güvenirlilik analizi sonuçlarına göre ölçeğin bütününe ait Cronbach Alfa (α) katsayısı 0,86 olarak bulunurken, duygusal tükenme boyutuna ilişkin güvenilirlik düzeyi; $\alpha = 0,82$; duyarsızlaşma boyutu için, $\alpha = 0,59$ ve kişisel başarı boyutu için $\alpha = 0,73$ olarak bulunmuştur.

Cengil'in din görevlileri üzerine yapmış olduğu benzer bir çalışmada kullanılan ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alfa (α) katsayısının hesaplanması suretiyle belirlenmiştir. Güvenirlilik analizi sonuçlarına göre ölçeğin duygusal tükenme boyutuna ilişkin güvenilirlik düzeyi; $\alpha = 0,82$; duyarsızlaşma boyutu için, $\alpha = 0,77$; kişisel başarı boyutu için $\alpha = 0,74$ ve ölçeğin genel güvenilirlik düzeyi ise $\alpha = 0,88$ olarak gerçekleşmiştir (Cengil, 2010, s. 85).

Çalışmamızda MTÖ'ni oluşturan soru maddelerine 1-5 arasında değişen rakamlarla verilen cevaplar, her boyut için ayrı ayrı belirlenmektedir. Buna göre, *duygusal tükenme* ve *duyarsızlaşma* boyutlarında; hiçbir zaman = 1, çok nadir = 2, bazen = 3, çoğu zaman = 4, her zaman = 5 şeklinde puanlanırken, *kişisel başarı* boyutunda; hiçbir zaman = 5, çok nadir = 4, bazen = 3, çoğu zaman = 2, her zaman = 1 şeklinde puanlanmaktadır. Kişisel başarı boyutunda puanlar hesaplanırken maddelerin puanlaması daha sonra tersine çevrilererek bütünlük sağlanmıştır. Yapılan hesaplamalara göre MTÖ'nin birbirinden bağımsız üç düzeyi bulunmaktadır. Dağılımın ilk üçte birlik düzeyinde yer alan puanlar (1.0-2.33 arası) düşük tükenmişlik düzeyini; ikinci üçte birlik düzeyde yer alan puanlar (2.34-3.66 arası) orta tükenmişlik düzeyini; son üçte birlik düzeyde yer alan puanlar (3.67-5.0 arası) ise yüksek tükenmişlik düzeyini ifade eder. Tarafımızdan hazırlanan şekil 1'de ölçekten alınacak puan ortalamalarına göre tükenmişlik düzey aralıkları sunulmuştur.

Şekil 1. Tükenmişlik Düzey Aralıkları

İstatistiksel Değerlendirme

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesi için SPSS 17.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanıldı. Kişisel bilgi formunda yer alan bağımsız değişkenler ile Maslach Tükenmişlik Ölçeğinden alınan puanların karşılaştırılması Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri kullanılarak yapılmıştır. Anlamlılık düzeyleri $p < .01$ ve $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

1. DKAB Öğretmenlerinin Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular

Tablo 1. Örneklem Grubunda Yer Alan Öğretmenlere İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken	Gruplar	N	%	Değişken	Gruplar	N	%	
Cinsiyet	Kadın	98	42,6	Okul Türü	Ortaokul	140	60,9	
	Erkek	132	57,4		Düz Lise	20	8,7	
	Toplam	230	100,0		Fen lisesi- Anadolu Lisesi	11	4,8	
Yaş	20-29	75	32,6		Meslek Lisesi	12	5,2	
	30-39	95	41,4		İmam-Hatip Lisesi	47	20,4	
	40-49	50	21,7		Toplam	230	100,0	
	50 ve üzeri	10	4,3		Mezuniyet	İlahiyat Fakültesi	184	80,0
	Toplam	230	100,0			Eğitim DKAB	36	15,7
Medeni Durum	Evli	181	78,7			İLİTAM	10	4,3
	Bekâr	49	21,3			Toplam	230	100,0
	Toplam	230	100,0	Tercih Sebebi	Kendi isteğim	214	93,0	
Mesleki Kıdem	1-5 yıl	103	44,8		Ailemin isteği	5	2,2	
	6-10 yıl	51	22,2		İş imkânı olduğu için	11	4,8	
	11-15 yıl	24	10,4		Toplam	230	100,0	
	16-20 yıl	23	10,0	Tekrar Tercih Etme Durumu	Evet	156	67,8	
	21 yıl ve üzeri	29	12,6		Kararsızım	45	19,6	
Toplam	230	100,0	Hayır		29	12,6		
				Toplam	230	100,0		

Tablo 1'e bakıldığında ankete katılan 230 DKAB öğretmenin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı şöyledir: *Cinsiyete göre dağılım*; %42,6'sını bayan, %57,4'ü erkek. *Yaşa göre dağılım*; %32,6'sı 20-29 yaş, %41,4'ü 30-39 yaş, %21,7'si 40-49 yaş,

%4,3'ü 50 ve üzeri yaş. *Medeni duruma göre dağılım*; %78,7'si evli, %21,3'ü bekâr. *Mesleki kademe göre dağılım*; %44,8'i 1-5 yıl, %22,2'si 6-10 yıl, %10,4'ü 11-15 yıl, %10'u 16-20 yıl, %12,6'sı 21 ve üzeri yıl. *Okul türüne göre dağılım*; %60,9'u Ortaokul, %8,7'si Düz lise, %4,8'i Fen ve Anadolu lisesi, %5,2'si Meslek lisesi, %20,4'ü İmam-hatip lisesi. *Mezuniyet durumuna göre dağılım*; %80'i İlahiyat, %15,7'si Eğitim DKAB, %4,3'ü İLİTAM. *Öğretmenliği tercih sebebine göre dağılım*; %93'ü kendi isteği, %2,2'si aile isteği, %4,8'i iş imkânı olduğu için. *Tekrar tercih etme durumuna göre dağılım*; %67,8'i evet, %19,6'sı kararsız, %12,6'sı hayır şeklindedir.

2. DKAB Öğretmenlerinin Genel Tükenmişlik Düzeyleri

Tablo 2. Öğretmenlerin Genel Tükenmişlik Düzeyleri

Tükenmişlik Boyutları	N	$\bar{X}$	S	SH	Varyans
Duygusal Tükenmişlik	230	2,45	,62	,04	,23
Duyarsızlaşma	230	1,65	,51	,03	,20
Kişisel Başarı	230	2,16	,48	,03	,39
Toplam	230	2,16	,45	,02	,26

Tablo 2'ye göre öğretmenlerin duygusal ($\bar{X}=2,45$) boyutta tükenmişlikleri orta düzeyde çıkarken, duyarsızlaşma ($\bar{X}=1,65$) ve kişisel başarı ($\bar{X}=2,16$) boyutlarında ise tükenmişlikleri düşük düzey olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin bütün olarak tükenmişlik düzeylerine bakıldığında bu değerlerin yine düşük düzeyde ($\bar{X}=2,16$) çıktığı tespit edilmiştir.

Din görevlileri üzerinde yapılan bir çalışmada, duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma seviyesinin orta ve düşük düzeyde, kişisel başarı tükenmişlik seviyesinin ise orta ve yüksek düzeyde, Kur'an kursu öğrencilerinde ise duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma seviyesi düşük düzeyde görülürken kişisel başarı tükenmişlik seviyesinin düşük ve orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Cengil, 2010).

Yine, Balay ve Engin (2007)'in ilköğretim müfettişlerinin tükenmişlik düzeyleri üzerinde yapmış oldukları çalışmada; tükenmişlik duygusunu, "duygusal tükenme boyutunda" orta düzeyde; "duyarsızlaşma boyutunda" düşük düzeyde; "kişisel başarı boyutunda" ise sınırda yaşadıklarını göstermiştir.

2.1.Cinsiyet

Araştırmamızda DKAB Öğretmenlerinin Tükenmişlik durumlarının cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması yapılmıştır. Bu durum Tablo-3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. DKAB Öğretmenlerinin Tükenmişlik Puan Ortalamalarının Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması

Boyut	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Duygusal	Kadın	98	124,80	12230,00	-1,829	,067
	Erkek	132	108,60	14335,00		
	Toplam	230				
Duyarsızlaşma	Kadın	98	106,33	10420,50	-1,816	,069
	Erkek	132	122,31	16144,50		
	Toplam	230				
Kişisel başarı	Kadın	98	128,73	12615,50	-2,608	,009*
	Erkek	132	105,68	13949,50		
	Toplam	230				

*p<,05

Tablo 3 incelendiğinde DKAB öğretmenlerinin yalnızca *kişisel başarı* yönünden tükenmişlik puan ortalamalarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği ($z=-2,608$, $p<,05$) ve bu farklılığın kaynağının kadınların tükenmişlik düzeyi sıra ortalamalarının (128,73) erkeklerden (105,68) daha fazla olmasından kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kadınların hem bedensel hem de psikolojik olarak erkeklerden daha zayıf bir yapıda olmaları ve ilişki kurdukları insanlara daha duyarlı davranmaları ve onları daha fazla önemsemeleriyle açıklanabilir.

Çalışmamızı destekler şekilde, ilköğretim okulu yöneticilerinin tükenmişliğini incelediği bir çalışmada toplam tükenmişlikte kadın yöneticilerin erkek olanlardan daha fazla tükenmişlik yaşadığı gözlenmiştir (Babaoğlu, 2006).

Yine, Ergin (1992), doktor ve hemşirelerin tükenmişliği ile Maslach Ölçeği'nin uyarlanması üzerinde yaptığı araştırmasında, kadınların erkeklerden duygusal olarak daha çok tükendiklerini, başarı boyutunda erkeklerin bireysel başarı duygusunun kadınlardan daha yüksek olduğunu bulmuştur. Akademisyenler üzerinde yapılan bir çalışmada da, kadınların duygusal tükenme düzeylerinin erkeklere nazaran daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Budak ve Sürgevil, 2005, s.102; Kocabıyık ve Çakıcı, 2008, s. 132). Sağlık çalışanları üzerine yapılan başka bir çalışmada ise; cinsiyet, yaş grupları ve eğitim durumları ile tükenmişlik puanları arasındaki ilişkinin önemli olmadığı ortaya çıkmıştır (Şahin ve Ark., 2008, s. 116).

2.2.Yaş

DKAB Öğretmenlerinin Tükenmişlik durumları yaş değişkenine göre karşılaştırılmış ve bulgular Tablo-4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğretmenlerin Tükenmişlik Puan Ortalamalarının Yaş Aralıklarına Göre Karşılaştırılması

Boyut	Yaş Aralığı	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	P	Mann-Whitney U
Duygusal	20-29	75	134,27	3	11,652	,009*	1>2
	30-39	95	100,79				
	40-49	50	119,18				
	50 ve üzeri	10	96,05				
	Toplam	230					
Duyarsızlaşma	20-29	75	119,11	3	3,049	,384	-
	30-39	95	107,06				
	40-49	50	122,70				
	50 ve üzeri	10	132,60				
	Toplam	230					
Kişisel başarı	20-29	75	140,11	3	15,720	,001**	1>2
	30-39	95	105,75				1>3
	40-49	50	98,90				
	50 ve üzeri	10	106,55				
	Toplam	230					

*p<,05 **p<,01

Tablo- 4 incelendiğinde öğretmenlerin yaş aralığına göre, duygusal boyutta tükenmişlik puan ortalamalarının ,05 önem düzeyinde ($x^2=11,652$, $p<,05$) ve kişisel başarı boyutunda tükenmişlik puan ortalamalarının ,01 önem düzeyinde ($x^2=15,720$, $p<,01$) anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın, *duygusal boyutta* 20-29 yaş aralığındaki öğretmenlerin (134,27) tükenmişlik puanı sıra ortalamalarının, 30-39 yaş aralığındaki öğretmenlerden (100,79) yüksek olmasından ve *kişisel başarı boyutunda* 20-29 yaş aralığındaki öğretmenlerin (140,11) tükenmişlik puanı sıra ortalamalarının, 30-39 (105,75) ve 40-49 yaş aralığındaki öğretmenlerden (98,90) daha yüksek olması durumundan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Yaş değişkenine göre otuz yaşın üzerinde olan DKAB öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin fazla olduğu bulunmuştur.

Erol ve arkadaşlarının asistan doktorlar üzerine yaptıkları araştırmada, yaş ve meslekteki çalışma süresi arttıkça duygusal tükenmişlik düzeyinde anlamlı ölçüde düşüş olduğu tespit edilmiştir (Erol ve Arkadaşları, 2007, s. 241).

2.3. Medeni durum

DKAB Öğretmenlerinin Tükenmişlik durumlarının medeni durum değişkenine göre karşılaştırılması tablo-5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Tükenmişlik Puan Ortalamalarının Medeni Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Boyut	Medeni Durum	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Duygusal	Evli	181	110,05	19918,50	-2,393	,017*
	Bekâr	49	135,64	6646,50		
	Toplam	230				
Duyarsızlaşma	Evli	181	115,44	20894,50	-,027	,979
	Bekâr	49	115,72	5670,50		
	Toplam	230				
Kişisel Başarı	Evli	181	110,32	19968,50	-2,277	,023*
	Bekâr	49	134,62	6596,50		
	Toplam	230				

* $p < ,05$

Tablo 5 incelendiğinde DKAB öğretmenlerinin medeni durumlarına göre, duygusal boyutta tükenmişlik puan ortalamalarının ($z = -2,393$, $p < ,05$) ve kişisel başarı boyutunda tükenmişlik puan ortalamalarının ($z = -2,277$, $p < ,05$) .05 önem düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın bekâr öğretmenlerin duygusal boyutta tükenmişlik puanı sıra ortalamalarının (135,64), evli öğretmenlerden (110,05) yüksek olması; bunun yanı sıra yine bekâr öğretmenlerin (134,62) *kişisel başarı boyutunda* tükenmişlik puanı sıra ortalamalarının, evli öğretmenlerden (110,32) daha yüksek olması olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Çalışmamızda medeni durum değişkeninde bekâr olan DKAB öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini, evli olanlara oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Babaoğlan'ın yaptığı çalışmada, duygusal tükenme, kişisel başarısızlık ve toplam tükenmişlik boyutlarında bekâr yöneticilerin evli olanlardan daha fazla tükenmişlik yaşadığı bulunmuştur (Babaoğlan, 2006).

Ergin'nin yaptığı çalışmada da, duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişliğin bekâr hemşirelerde evli olanlardan daha yüksek olduğu; duyarsızlaşma ve duygusal tükenme boyutlarında bekâr doktorların evli olanlardan daha fazla tükendikleri ortaya çıkmıştır (Ergin, 1992).

2.4. Meslekteki kıdem

DKAB Öğretmenlerinin Tükenmişlik durumlarının mesleki kıdem değişkenine göre karşılaştırılması yapılmış ve tablo-6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Tükenmişlik Puan Ortalamalarının Mesleki Kıdemlerine Göre Karşılaştırılması

Boyut	Mesleki kıdem	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	p	Mann-Whitney U
Duygusal	1-5 yıl	103	125,68	4	7,332	,119	-
	6-10 yıl	51	110,25				
	11-15 yıl	24	89,42				
	16-20 yıl	23	121,72				
	21 yıl ve üzeri	29	105,22				
	Toplam	230					
Duyarsızlaşma	1-5 yıl	103	114,96	4	,276	,991	-
	6-10 yıl	51	113,77				
	11-15 yıl	24	114,38				
	16-20 yıl	23	122,00				
	21 yıl ve üzeri	29	116,22				
	Toplam	230					
Kişisel Başarı	1-5 yıl	103	128,15	4	9,649	,047*	1>3
	6-10 yıl	51	117,03				1>4
	11-15 yıl	24	92,92				1>5
	16-20 yıl	23	99,00				
	21 yıl ve üzeri	29	99,66				
	Toplam	230					

*p<,05

Tablo 6 incelendiğinde DKAB öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre, kişisel başarı boyutunda tükenmişlik puan ortalamalarının ($x^2=9,649$, $p<,05$) .05 önem düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın *kişisel başarı boyutunda* mesleki kıdemleri 1-5 yıl arası olan öğretmenlerin (128,15) tükenmişlik puanı sıra ortalamalarının, 11-15 yıl (92,92), 16-20 yıl (99,0) ile 21 yıl ve daha fazla (99,66) görev yapan öğretmenlerden daha yüksek olması olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Araştırmamızda meslekte beş yılı ve aşağı kıdemi olan DKAB öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Karlıdağ ve arkadaşlarının hekimler üzerine yapmış olduğu çalışmada da meslekteki çalışma süresi 5 yıl ve daha aşağı olanlarda duyarsızlaşma düzeyi yüksek bulunurken, 6-10 yıl olanlarda duygusal tükenmişlik düşük bulunmuştur (Karlıdağ, 2001, s.156-157).

Girgin'in öğretmenler üzerine yaptığı araştırmada, özellikle 11 yıl ve üzeri aynı kurumda çalışanların duyarsızlaşma puanları oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir (Girgin, 2010, s. 38).

2.5. Görev yapılan okul türü

DKAB Öğretmenlerinin Tükenmişlik durumlarının görev yapılan okul türü değişkenine göre karşılaştırılması yapılmıştır. Bu durum Tablo-7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Tükenmişlik Puan Ortalamalarının Görev Yaptıkları Okul Türüne Göre Karşılaştırılması

Boyut	Okul Türü	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	P	Mann-Whitney U
Duygusal	Ortaokul	140	117,83	4	2,049	,727	-
	Düz Lise	20	104,70				
	Fen lisesi-Anadolu Lisesi	11	106,50				
	Meslek Lisesi	12	133,63				
	İmam-Hatip Lisesi	47	110,63				
	Toplam	230					
Duyarsızlaşma	Ortaokul	140	115,38	4	1,140	,888	-
	Düz Lise	20	106,55				
	Fen lisesi-Anadolu Lisesi	11	110,14				
	Meslek Lisesi	12	131,17				
	İmam-Hatip Lisesi	47	116,93				
	Toplam	230					
Kişisel Başarı	Ortaokul	140	124,89	4	11,681	,020*	1>3
	Düz Lise	20	93,75				
	Fen lisesi-Anadolu Lisesi	11	72,27				
	Meslek Lisesi	12	128,92				
	İmam-Hatip Lisesi	47	103,48				
	Toplam	230					

*p<,05

Tablo 7 incelendiğinde DKAB öğretmenlerinin görev yaptıkları okul türüne göre, kişisel başarı boyutunda tükenmişlik puan ortalamalarının ($x^2=11,681$, $p<,05$) .05 önem düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu farklılığın ortaokulda görev yapan öğretmenlerin (124,89) *kişisel başarı boyutunda* tükenmişlik puanı sıra ortalama-

larının, Fen-Anadolu liselerinde görev yapan öğretmenlerden (72,27) daha yüksek olması olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Bu araştırmamızda, DKAB öğretmenlerinin görev yaptıkları okul türüne göre tükenmişlik düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Anadolu ve Fen Liselerinde görev yapan DKAB öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri diğer okul türlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

2.6. Mezun olduğu fakülte

DKAB Öğretmenlerinin Tükenmişlik durumlarının mezun oldukları fakülte değişkenine göre karşılaştırılması yapılmıştır. Bu durum Tablo-8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin Tükenmişlik Puan Ortalamalarının Mezun Oldukları Alana Göre Karşılaştırılması

Boyut	Mezuniyet	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	P	Mann-Whitney U
Duygusal	İlahiyat Fakültesi	184	112,05	2	2,604	,272	-
	Eğitim DKAB	36	131,08				
	İLİTAM	10	122,95				
	Toplam	230					
Duyarsızlaşma	İlahiyat Fakültesi	184	115,09	2	,495	,781	-
	Eğitim DKAB	36	113,65				
	İLİTAM	10	129,65				
	Toplam	230					
Kişisel Başarı	İlahiyat Fakültesi	184	112,85	2	1,707	,426	-
	Eğitim DKAB	36	128,61				
	İLİTAM	10	117,00				
	Toplam	230					

*p<,05

Tablo- 8 incelendiğinde öğretmenlerin mezun oldukları alana göre, tükenmişlik puan ortalamalarının hiçbir boyutta anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

2.7. Öğretmenliği tercih nedeni

DKAB Öğretmenlerinin Tükenmişlik durumlarının öğretmenliği tercih nedeni değişkenine göre karşılaştırılması yapılmıştır. Bu durum Tablo-9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Tükenmişlik Puan Ortalamalarının Mesleği Tercih Etme Sebeplerine Göre Karşılaştırılması

Boyut	Tercih Sebebi	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	p	Mann-Whitney U
Duygusal	Kendi isteğim	214	113,73	2	3,317	,190	-
	Ailemin isteği	5	113,00				
	İş imkânı olduğu için	11	151,09				
	Toplam	230					
Duyarsızlaşma	Kendi isteğim	214	115,05	2	,420	,810	-
	Ailemin isteği	5	108,60				
	İş imkânı olduğu için	11	127,36				
	Toplam	230					
Kişisel Başarı	Kendi isteğim	214	111,97	2	8,739	,013*	3>1
	Ailemin isteği	5	165,20				
	İş imkânı olduğu için	11	161,59				
	Toplam	230					

*p<,05

Tablo 9 incelendiğinde öğretmenlerin mesleği tercih etme sebeplerine göre, kişisel başarı boyutunda tükenmişlik puan ortalamalarının ($x^2=8,739$, $p<,05$) .05 önem düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın bu mesleği iş imkânı olduğu için tercih eden öğretmenlerin (161,59) *kişisel başarı boyutlarında* tükenmişlik puanı sıra ortalamalarının, kendi isteğiyle tercih eden öğretmenlerden (111,97) yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Araştırmamızda öğretmenliği tercih etmede "Ailenin isteği" ile tercih edenlerin tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

2.8. Öğretmenliği tekrar seçme

DKAB Öğretmenlerinin Tükenmişlik durumlarının öğretmenliği tekrar seçme değişkenine göre karşılaştırılması yapılarak tablo-10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Tükenmişlik Puan Ortalamalarının Mesleği Tekrar Tercih Etme İsteklerine Göre Karşılaştırılması

Boyut	Tekrar Tercih Etme	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	p	Mann-Whitney U
Duygusal	Evet	156	96,76	2	38,715	,000*	1<2 1<3
	Kararsızım	45	152,94				
	Hayır	29	158,22				
	Toplam	230					
Duyarsızlaşma	Evet	156	105,64	2	10,932	,004*	1<2 1<3
	Kararsızım	45	134,41				
	Hayır	29	139,21				
	Toplam	230					
Kişisel Başarı	Evet	156	103,23	2	18,204	,000*	1<2 1<3
	Kararsızım	45	133,54				
	Hayır	29	153,48				
	Toplam	230					

*p<,01

Tablo 10 incelendiğinde öğretmenlerin mesleği tekrar tercih etme isteklerine göre, duygusal boyutta ($x^2=38,715$, $p<,01$), duyarsızlaşma boyutunda ($x^2=10,932$, $p<,01$) ve kişisel başarı boyutunda ($x^2=18,204$, $p<,01$) tükenmişlik puan ortalamalarının 0.01 önem düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Bu farklılığın bu mesleği tekrar tercih etmem diyen öğretmenlerin *duygusal boyutta* (158,22), *duyarsızlaşma boyutunda* (139,21) ve *kişisel başarı boyutunda* (153,48); yine bu mesleği tekrar tercih etme konusunda kararsız olan öğretmenlerin *duygusal boyutta* (152,94), *duyarsızlaşma boyutunda* (134,41) ve *kişisel başarı boyutunda* (133,54) tükenmişlik puanı sıra ortalamalarının, bu mesleği tekrar tercih ederim diyen öğretmenlerin *duygusal boyutta* (96,76), *duyarsızlaşma boyutunda* (105,64) ve *kişisel başarı boyutunda* (103,23) tükenmişlik puanı sıra ortalamalarından daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Çalışmamıza göre, öğretmenlik mesleğini tekrar seçerdim diyenlerin tükenmişlik düzeyleri, seçmezdim diyenlere oranlara daha düşüktür.

Sonuç

Tükenmişlik, hem bireysel hem de toplumsal hayatımızda bazı sıkıntılar yaşanmasına sebep olacak ve farklı şekillerde etkileyecek bir yapıya sahiptir. Tükenmişlik konusunun daha geniş boyutlarıyla ve farklı alanlarda araştırılması panoramik bir tablonun ortaya çıkması için önemlidir. Gerek yapmış olduğumuz bu araştırmamızda gerekse, yapılan diğer araştırmalarda farklı alan ve mesleklerde bulunan bireylerin sosyo-demografik özellikleri, tükenmişlik konusunda farklı sonuçlar vermiştir.

Bu araştırmamızın sonuçlarına göre; DKAB öğretmenlerinde duygusal boyutta tükenmişlikleri orta düzeyde, duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutlarında ise tükenmişlikleri düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bütün olarak tükenmişlik düzeylerine bakıldığında bu değerler DKAB öğretmenlerinde yine *düşük düzeyde* çıktığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte çalışmamızda, kadınların tükenmişlik düzeylerinin erkeklere oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Otuz yaşın üzerinde olan ve meslekte beş yıl ve altında kıdemi olan DKAB öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Medeni durum değişkeninde bekâr olan DKAB öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin, evli olanlara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Anadolu ve Fen Liselerinde görev yapan DKAB öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri diğer okul türlerinde görev yapanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Öğretmenliği kendi isteği ile tercih edenlerin, kendi isteği dışında tercih edenlere oranla tükenmişlik düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlik mesleğini tekrar seçerdim diyenlerin tükenmişlik düzeyleri, seçmezdim diyenlere oranla daha düşük olduğu bulunmuştur.

Son olarak, DKAB öğretmenlerinin mezun oldukları okul durumuna göre ise tükenmişlik düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B., (2001). *Öğretmenlerde tükenmişlik iş doyumunu ve kişilik*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Avşaroğlu, S., Deniz, M.E. ve Kahraman, A., (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumunu, iş doyumunu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi, *S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 115-129.
- Babaoğlu, E., (2006). *İlköğretim okulu yöneticilerinde tükenmişlik*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bolu: İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balay, R., Engin, A., (2007). GAP bölgesinde görev yapan ilköğretim müfettişlerinin tükenmişlik düzeyi üzerine bir araştırma, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40.(2), 205-232.
- Budak, G., Sürgevil, O. (2005). Tükenmişlik ve tükenmişliği etkileyen örgütsel faktörlerin analizine ilişkin akademik personel üzerinde bir uygulama, *D.E.Ü.İİ.B.F. Dergisi*, 20, (2),b 95-108.
- Cengil, M., (2010). Din Görevlileri ve Kur'an kursu öğreticilerinin tükenmişlik düzeyleri, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*,10(1), 79-101.
- Çam, O., (1992). Tükenmişlik envanterinin geçerlik ve güvenilirliğinin araştırılması, Ankara: *H.Ü. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Düzenleme Kurulu ve Türk Psikologlar Derneği Yayını*, 155-159.
- Çapri, B., (2006), Tükenmişlik ölçeğinin Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Mersin: *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, (1), Haziran, 62-77.

- Dorman, Jeffrey, (2003). Testing a model for teacher burnout, *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, (3), 35-47.
- Ergin, C. (1992). Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve maslach tükenmişlik ölçeği'nin uyarlanması, R. Bayraktar, İ. Dağ, (Ed.), Ankara, VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, 143-154.
- Erol, a, Sarıççek, a, Gülseren, (2007). Asistan hekimlerde tükenmişlik: iş doyum ve depresyonla ilişkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 241-247.
- Friedman, I. A. (1991). High and low-burnout schools: school culture aspects of teacher burnout, *The Journal of Educational Research*, 84 (6), 325- 333.
- Freudenberger, H. J., (1974). Staff Burn-Out, *Journal of Social Issues*, 30, (1), 159-165.
- Girgin, G., (1995). İlkokul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğin gelişimini etkileyen değişkenlerin analizi ve bir model önerisi: İzmir ili kırsal ve kentsel yöre karşılaştırması, (Yayımlanmamış doktora tezi), İzmir: D.E. Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Girgin, G., (2010). Öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden faktörlerin araştırılması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9,(32), 32-48.
- Izgar, H. (2001): *Okul yöneticilerinde tükenmişlik*, Ankara: Nobel Yayın.
- Kaçmaz, N. (2005). Tükenmişlik (burnout) sendromu. *İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 68(1), 29-32.
- Karlıdağ, R. ve Diğerleri., (2001). Hekimlerde tükenmişlik düzeylerinin aleksitimi düzeyleriyle ilişkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(3), 156-157.
- Kocabıyık, Z. O, Çakıcı, E., (2008). Sağlık çalışanlarında tükenmişlik ve iş doyum, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*,(9), 132-138.
- Komala, K. ve Ganesh, S. (2007). Individual spirituality at work and its relationship with job satisfaction and burnout: An exploratory study among healthcare professionals, *The Business Review*, 7(1), 124-129.
- Maslach, C. ve Zimbardo, P. G. (1982). *Burnout – The cost of caring*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
- Maslach, c, Leiter, M. P., (1988). The impact of interpersonal environment on burnout and organization commitment, *Journal Organizational Behavior*, 9, 297-308.
- Maslach, C. (2003). Job burnout: new directions in research and intervention, *Current D. in Psychological Science*, 12(5), 189-192.
- MO, Kim-Wan, (1991). Teacher burnout: relations with stres, personality and social support, *CUHK Education Journal*, 19 (1), 3-11.
- Şahin, D. ve diğerleri. (2008). Devlet hastanesinde çalışan sağlık personelinin tükenmişlik düzeyleri, *Nöropsikiyatri Arşivi*, 45, 116-121.
- Tepeci, M. ve Birdir, K., (2003). Otel çalışanlarında tükenmişlik sendromu, *Afyon: II. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*, 959-972.